

Cavahir İsaخان qızı Maçanova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şamaxı filialının müəllimi

Orcid 0000-0002-8437-3693

[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(1\).172-176](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(1).172-176)

İBTİDAI SİNİFLƏRDƏ XARİCİ DİL DƏRSLƏRİNDƏ LAYİHƏ METODUNDAN İSTİFADƏ

Джавахиp Исахан гызы Маçанова

преподаватель Шамахинского филиала

Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА ПРОЕКТОВ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Javahir Isakhan Machanova

lecturer at the Shamakhi branch of Azerbaijan State Pedagogical University

USE OF THE PROJECT BASED LEARNING METHOD IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY GRADES

Xülasə. Bu məqalənin məqsədi kiçik yaşlı şagirdlərin tədrisində layihə metodunun tətbiqinin xüsusiyyətlərini nəzərdən keçirərək, bu öyrənmə üsulunu ibtidai siniflərdə həyata keçirilməsinin real və məqsədə uyğun olduğunu bildirməkdir. Layihə əsaslı öyrənmə şagirdin sosial bacarıqlarını inkişaf etdirir. Bu öyrənmə metodu uşağa əxlaq, ünsiyyət kimi keyfiyyətləri tərbiyə etməyə imkan verir, yaradıcılıq bacarıqlarını inkişaf etdirir, cəmiyyət üçün faydalı iş görmək bacarığını aşılayır, gələcək nəsli müasir həyata uyğunlaşdırır. Bununla belə, gənc şagirdlərin layihə fəaliyyətinin təşkili prosesində yaranan tendensiyaları, ortaya çıxan təcrübəni tənzimləmək zərurətindən xəbər verir

Açar sözlər: *şagird, metod, problem, bacarıq, yaradıcılıq*

Резюме. Цель данной статьи рассмотреть особенности применения метода проектов в обучении младших школьников и констатировать, что реализация данного метода обучения в начальных классах реалистична и целесообразна. Обучение на основе проектов развивает социальные навыки учащегося. Данный метод обучения позволяет развивать у ребенка такие качества, как нравственность и коммуникабельность, формирует творческие способности, прививает способность выполнять полезную для общества работу, адаптирует будущее поколение к современной жизни. Таким образом, они получают возможность реализоваться.

Ключевые слова: *ученик, метод, проблема, способность, творчество*

Summary. The purpose of this article is to review the features of the application of the project based learning method in the teaching of young students, and to state that the implementation of this learning method in primary classes is realistic and appropriate. Project based learning develops the student's social skills. This learning method allows the child to develop qualities such as morality and communication, develops creative skills, inculcates the ability to do useful work for society, and adapts the future generation to modern life. However, trends in the process of organizing project activities of young students indicate the need to adjust the resulting experience. Students deeply understand the new information they have learned, try to think valuable thoughts, establish dialogue and at the same time gain new knowledge.

Key words: *student, method, problem, skill, creativity*

Müasir təhsil sistemində müəllimin məlumat verdiyi şagirdin passiv olduğu ənənəvi dil öyrənmə üsulu effektivliyini göstərir. Xarici dil dərsləri şagirdin fəal iştirak edəcəyi, motivasiya

olunduğu, tənqidi düşüncə biləcəyi və əməkdaşlıq edə biləcəyi mühitlərdə ola bilər. Məhz bu səbəbdən xarici dil müəllimləri daim interaktiv öyrənmə üsulları axtarırdadırlar. Bu öyrənmə üsullarından biri də fəal təlim metodlarından biri olan layihə əsaslı öyrənmə üsuludur. Bu öyrənmə üsulu şagirdin müstəqil şəkildə araşdırma aparmasını dəstəkləyən, problemlə məsələlərin həllini tək, cüt və ya qruplarla işləməsinə dəstəkləyən innovativ öyrənmə üsuludur.

İlkin mərhələdə xarici dilin öyrədilməsinin məqsədləri və məzmunu nitq (kommunikativ) bacarıqlarının formalaşmasına, uşağı öyrənilən dilin ana dili danışanlarının mədəniyyəti ilə tanış etməyə, öz dilinə mənsubiyyətini dərk etməyə yönəldilməlidir. Beynəlxalq ictimaiyyət, başqa etnik qrupun nümayəndələrinə qarşı tolerant münasibət, habelə uşağın intellektual qabiliyyətlərinin inkişafına yönəldilmişdir.

Hazırda ibtidai siniflərdə xarici dilin öyrənilməsi aşağıdakı məqsədlərə çatmağa yönəlmişdir:

– kiçik yaşlı məktəblilərin nitq imkanlarını və ehtiyaclarını nəzərə alaraq xarici dildə ünsiyyət qurmaq bacarıqlarının formalaşdırılması: danışma, dinləmə, oxuma və yazıda elementar kommunikativ bacarıqlar formalaşdırmaq,

– uşağın şəxsiyyətinin, onun nitq qabiliyyətinin, diqqətinin, təfəkkürünün, yaddaşının və təxəyyülünün inkişafı, xarici dilə daha da yiyələnmək üçün motivasiya etmək,

– xarici dildən ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə zamanı gələcək psixoloji maneələri aradan qaldırmaq üçün kiçik yaşlı məktəblilərin yeni dil dünyasına kommunikativ-psixoloji uyğunlaşmasının təmin etmək,

– kiçik yaşlı məktəblilər üçün mövcud olan və xarici dildə şifahi və yazılı nitqi mənimsəmək üçün zəruri olan elementar linqvistik anlayışları əldə etmək;

– uşaqları xarici dildən istifadə edərək yeni sosial təcrübə ilə tanış etmək: kiçik yaşlı məktəbliləri xarici həmyaşıdların dünyası, xarici uşaq folkloru və əlçatan bədii ədəbiyyat nümunələri ilə tanış etmək; digər ölkələrin nümayəndələrinə dost münasibət bəsləmək,

– İlkin mərhələdə xarici dillərin tədrisinin əsas məqsədi “xarici dildə kommunikativ sərəştənin, yəni ana dili danışanlarla xarici dildə ünsiyyət qurmaq bacarığı və real hazırlığının for-

malaşdırılması, habelə məktəbliləri xarici mədəniyyətlə tanış etməkdir”. öyrənilən dilin ölkəsi, öz ölkəsinin mədəniyyətini daha yaxşı başa düşmək, mədəniyyətlərarası ünsiyyət prosesində onu təmsil etmək bacarığına yiyələnməsini təşkil etməkdir

İbtidai sinifdə kommunikativ sərəştənin əsasları qoyulur ki, bu da uşaqların həm ana dilində həm də xarici dildə ünsiyyəti üçün yeni sözlər toplamasına bildikləri sözləri müvafiq mövzuya uyğun istifadə etmələrinə təşviq edir. Psixoloji məlumatlar göstərir ki, uşaqlar artıq məktəbəqədər yaşda şüurlu şəkildə xarici dil nitqini mənimsəmək qabiliyyətini inkişaf etdirməyə başlayırlar. İbtidai məktəbə keçidlə əlaqədar olaraq, uşaq “məktəbli” yeni sosial rol alır və məktəbə gəlməzdən əvvəl onun dünyanı tanımasının əsas yolu olan oyun fəaliyyətinə, təhsil fəaliyyəti ilə əlaqələndirilir.

İbtidai məktəbə keçid zamanı uşaqların fəaliyyətinin təbiətindəki dəyişikliklər, eləcə də onların yaş xüsusiyyətlərində dəyişikliklər olur. Zehni proseslərin inkişafı, fiziki yaşa (6-7 yaş) uyğun olaraq şüur və konseptuallaşdırma səviyyəsinin artması, təkcə mexaniki deyil, həm də məntiqi yadda saxlama qabiliyyəti, diqqəti cəmləmə qabiliyyəti, hadisələr arasında əsas xüsusiyyətləri və əlaqələri müəyyən etmək bacarığı, modelə, qaydaya uyğun hərəkət etmək bacarığı, ana dilində danışmaq nitqinə və nitq qaydalarına qulaq asmaq bacarığı, müqayisə etmək, ümumiləşdirmək, təhlil etmək, diqqəti çəkmək bacarığı formalaşdırıb inkişaf edir.

Təhsilin məzmunu müəllimin fəaliyyətində, məktəblilərin təlim fəaliyyətində, tədris materialında, habelə onun mənimsənilməsi prosesində iştirak edən hər şeydir. Təhsilin məzmununu müəyyən edərəkən təhsil məzmununun 3 əsas komponentini ayırırlar:

1) linqvistik komponent – dil və nitqin ardıcılıqla öyrədilməsini nəzərdə tutur. Bu ardıcılıq öyrənmənin kommunikativ məqsədinin aparıcı rolu ilə bağlıdır;

2) psixoloji komponent – bacarıqların formalaşmasına və inkişafına yönəldilmişdir;

3) metodoloji komponent – məktəblilərin rəşional öyrənmə və müstəqil iş metodlarının formalaşdırılmasıdır.

Xarici dilin tədrisinin məqsədlərinə və məzmununa əsaslanaraq iddia etmək olar ki,

metodlar müəllim və məktəblilərin, eləcə də məktəblilərin bir-biri ilə birgə əlaqələndirilmiş fəaliyyəti üçün üsulların məcmusudur, bu prosesdə xarici dil biliklərinin müəyyən səviyyəsinə nail olmaq və məktəblinin şəxsiyyətinə, onun öyrənilən dildən başqa mədəniyyətin nümayəndələri ilə sosial qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı anlaşma vasitəsi kimi istifadə etmək qabiliyyətinə və hazırlığına əhəmiyyətli inkişafa təsir göstərmək lazımdır. (7)

Xarici dilin tədrisində layihə metodundan şagirdlərin lüğət bazalarını nəzərə alınmaqla istifadə edilə bilər. Unutmaq olmaz ki, xarici dilin tədrisinin əsas məqsədlərindən biri məktəblilərin kommunikativ səriştəsidir, yəni dil sistemi deyil, hər bir məktəbli üçün fəal şifahi təcrübəni əhatə edən xarici dil nitq fəaliyyətidir. (8) İbtidai məktəbdə xarici dilin tədrisi məktəblilərin yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla qurulmalıdır ki, bunlardan əsası, aparıcı fəaliyyət növünün dəyişməsidir. Əgər məktəbəqədər uşaqlar üçün aparıcı fəaliyyət oyundursa, 7 yaşına qədər uşaq fiziki və psixoloji inkişafının elə bir səviyyəsinə çatır ki, bu da onu təhsil fəaliyyətini mənimsəməyə hazır edir.

Layihə metodikasının aşağı siniflərdə tətbiqi problemlidir, çünki uşaqlar layihə etmək üçün çox təcrübəsizdirlər. A.I. Savenkov azyaşlı şagirdlərlə pedaqoji tədqiqatların aparılması təcrübəsinin əsas təhsil prosesi ilə sıx bağlı olan və uşaqların tədqiqatının, yaradıcılıq fəaliyyətinin inkişafına yönəldilmiş xüsusi sinifdənəkar və ya məktəbdənəkar iş sahəsi hesab edilə bilər. Cəyinə inanır, həmçinin bilik, bacarığın dərinləşdirilməsi və möhkəmləndirilməsi üzrə aparılan iş hesab olunur. Bu iş fərdi olaraq, kiçik bir qrup uşaqlarla və əsas məşğələlər zamanı həyata keçirilə bilər (36).

İbtidai siniflərdə layihə fəaliyyətini təşkil edərkən kiçik yaşlı şagirdlərin yaşını, psixoloji və fizioloji xüsusiyyətlərini nəzərə almaq lazımdır. Bunu unutmaq olmaz, çünki ibtidai sinif müəllimlərinin əsas vəzifəsi uşaqlara layihə fəaliyyətlərini öyrətmək deyil, onları fəal prosesə cəlb etmək, aktyor subyektinin mövqeyini formalaşdırmaqdır. N.V. Matyaş hesab edir ki, layihə fəaliyyəti oyun, idrak, dəyər yönümlü, transformasiya, təhsil, kommunikativ fəaliyyət elementlərini özündə birləşdirir (21). Buradan belə nəticə çıxır ki, bu təlim metodu bütün mək-

təb yaşlarına, o cümlədən ibtidai məktəb yaşına uyğundur.

Məhsuldar layihə və təhsil fəaliyyəti üçün kiçik şagirdlərin xüsusi bacarıqları olmalıdır. Buna görə də, ibtidai məktəb yaşlı uşaqlarla layihələrin təşkili metodunun xüsusiyyətlərini nəzərdən keçirmək, şagirdlərin layihə fəaliyyətinə hazırlığını müəyyən etmək, həmçinin şagirdlərin hansı bacarıqlara sahib olması lazım olduğunu müəyyən etmək lazımdır. Müəllim ilk növbədə şagirdlərdə bir sıra ünsiyyət bacarıqlarını formalaşdırmalıdır. Bu cür bacarıqlar təlim prosesində effektiv sosial və intellektual qarşılıqlı əlaqə üçün tələb olunur. Bu bacarıqlara aşağıdakılar daxildir:

– sual vermək bacarığı (digər şagirdlərin fikirlərini öyrənmək, suallar yarandıqda və ya məlumat çatışmazlığı vəziyyətində müəllimlə məsləhətləşmək);

– səsi idarə etmək bacarığı (kifayət qədər aydın və yüksək səsle danışmaq, lazımi fasilələr etmək, səsle diqqəti cəmləmək);

– öz nöqtəyi-nəzərini ifadə etmək bacarığı (öz fikrini düzgün və aydın formalaşdırmaq, mübahisə etmək və sübut etmək);

– danışmalar aparmaq bacarığı (qrupda ünsiyyət qurmaq, düzgün qərar seçmək, müəyyən qərarı müzakirə etmək bacarığı). (12)

Şagirdlərin layihə yaratmaq üçün bir neçə bacarıqlar formalaşdırmaq lazımdır. Bunlara daxildir:

– işin nəticəsini proqnozlaşdırmaq, təqdim etmək bacarığı; (məhsulun növünü və strukturunu, onun necə həyata keçiriləcəyini, hansı məlumatların lazım olduğunu, layihənin necə görüncəyini müəyyən etmək);

– fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün mövcud imkan və resursları təhlil etmək bacarığı (hansı resurslar mövcuddur və hansı resurslara ehtiyac var);

– öz işinin planını tərtib etmək və ona əməl etmək bacarığı; (birinci mərhələdən təqdimata qədər olan mərhələlər)

– müxtəlif mənbələrdə lazımi məlumatları axtarmaq bacarığı; (kitablardan və digər zəruri materiallardan, həm çap, həm də elektron istifadə etmək, məlumat sorğusu ilə müəllimə və digər böyüklərə müraciət etmək);

– görülmə işin prosesini və onun nəticəsini təqdim etmək bacarığı;

Bu bacarıqlar ibtidai siniflərdə uşaqlarda, müxtəlif təhsil vəziyyətlərində müəllimlə qarşılıqlı əlaqədə olduqda, uşaqlar lazımı “ünsiyyət qaydalarını” öyrəndikdə formalaşır. İbtidai məktəb yaşlı uşaqlarla layihə fəaliyyətindən istifadənin əsas xüsusiyyətlərindən biri müəllimin roludur. Şagirdlərin yaşını nəzərə alaraq, müəllimin rolunun da dəyişdiyini vurğulamaq yerinə düşər. Rəhbər və hərəkətlərin əlaqələndiricisi mövqeyindən müəllim aparıcı rol alır, köməkçi olur. Layihə fəaliyyətini təşkil etmək üçün müəllim bir sıra aşağıdakı metodik qaydalara ciddi əməl etməlidir:

1. Layihənin mövzusununu və məzmununu şagirdlərlə birlikdə müəyyənləşdirməli, şagirdləri birgə fəaliyyət üçün uzunmüddətli planın köməyi ilə məzmunu aydınlaşdırmağa və qarşıdan gələn fəaliyyətləri konkretləşdirməyə dəvət etmək.

2. Tədqiqatın və fərziyyənin obyektini müəyyənləşdirməli, məqsədi, vəzifələri və gözlənilən nəticəni formalaşdırmaq.

3. Layihənin praktik əhəmiyyətini (layihə fəaliyyətinin nəticələrinin harada və necə istifadə olunacağını) müəyyən etmək.

4. Tədqiqat üsullarını müəyyənləşdirmək (xüsusi ədəbiyyatın öyrənilməsi, internet vasitəsilə məlumatların axtarışı, laboratoriya müşahidələri, anketlər və s.).

5. Layihə fəaliyyətinin mərhələlərini, planın həyata keçirilməsi ardıcılığını müəyyənləşdirin və layihənin hər bir mərhələsinin nəticələrini təyin etmək.

6. Birgə fəaliyyətə cəlb oluna bilən sosial tərəfdaşları dəqiqləşdirmək,

7. Yaradıcı qruplar formalaşdırmaq və onların hər biri üçün işin həcmi müəyyən etmək.

8. Layihə fəaliyyətinin təqdimat formaları üzərində düşünmək (34).

Bu qaydaların həyata keçirilməsi müəllimə şagirdlərin birgə fəaliyyətini sistemləşdirməyə imkan verəcək ki, bu da onların alqoritmik təfəkkürünün formalaşmasına, gələcək üçün

tapşırıqları görmək və formalaşdırmaq bacarığına, layihə üzərində ardıcıl işləməyə kömək edəcək. İbtidai sinif şagirdlərinə layihə” mövzusu kimi təklif olunan bütün mövzular onlara başa düşülən və tanış olmalıdır. Əsas məqsəd ondan ibarətdir ki, uşaqlar böyükklərin köməyi olmadan onlara verilən tapşırığın öhdəsindən gəlsinlər. Şagirdlər onlara tapşırılan işi aydın təsəvvür etməli və layihənin iş planını da tərtib etməyi bacarmalı, müstəqil şəkildə onun həlli yollarını tapmalıdırlar. Müəllimin vəzifəsi şagirdin işini asanlaşdırmaq, layihə üzərində işin mərhələlərini izah etməkdir.

Layihə metodu yüksək kommunikativlik, şagirdlərin təlim fəaliyyətinə fəal cəlb edilməsi, təlimdə irəliləyiş üçün şəxsi məsuliyyət daşınması ilə xarakterizə olunur. 8-9 yaşlı uşaqlarla xarici dil dərsi yeni təhsil texnologiyalarından istifadəni nəzərdə tutur və ümumiyyətlə, müəllimdən təlim prosesinə yaradıcı münasibət tələb edir. Bu, layihə texnikalarının sinifdə istifadəsi üçün geniş imkanlar yaradır. Xarici dil dərslərində, layihə müəllimin xüsusi təşkil etdiyi və şagirdlər tərəfindən müstəqil şəkildə yerinə yetirilən, yaradıcı məhsulun yaradılması ilə yekunlaşan hərəkətlər toplusudur.

Problemin aktuallığı. İbtidai siniflərdə düzgün təşkil olunmuş layihələ əsaslı öyrənmə ilk növbədə, şagirdləri gələcəkdə qarşılaşacaqları problemləri həll etmək üçün bir prosesdir. Bu öyrənmə metodu şagirdlərə qarşılarına məqsəd qoymaq həmçinin onu planlaşdırmaq və ona nail olmaq üçün həlli yollarını tapmağa yönəlmiş öyrənmə üsuludur.

Problemin elmi yeniliyi. Layihə əsaslı öyrənmə şagird yönümlü öyrənmə üsuludur. Şagirdlər istənilən mövzuda qrup, cüt, fərdi şəkildə tədqiqat apararaq mövzunu dərinlən öyrənirlər. Əldə etdikləri araşdırmanı real həyatla əlaqələndirirlər.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Layihə əsaslı öyrənmə şagirdlərin öyrəndikləri biliklərin qısamüddətli yadda saxlama əvəzinə uzunmüddətli yadda saxlamağa kömək edir. Layihə əsaslı öyrənmə şagirdlərin təhsilə münasibətini yaxşılaşdırır.

Ədəbiyyat:

1. İvanova N.V. Kiçik məktəblilərin layihə fəaliyyətinin təşkilinin əsas problemlərinin təhlili // İbtidai məktəb. 2011. № 7. – s. 101-105.
2. Mamaeva S.V. Rus dili dərslərində “Adın sirri” layihəsi // İbtidai məktəb. 2010. № 12. – s. 6771.
3. Чернявская, А.П. Технологии педагогической деятельности. Часть I. Образовательные технологии [Текст]: учебное пособие / А.П. Чернявская, Л. В. Байбородова, И. Г. Харисова; под ред. Л.В. Байбородовой, А.П. Чернявской. – Ярославль: ЯГПУ, – 2012. – 311 с.

4. Новикова, Н.Н. Педагогическое управление проектной деятельностью младших школьников на уроках технологии [Текст] : дис. ... канд.пед.наук : 13.00.01 / Н. Н. Новикова; Коми гос. пед. ун-т. -Сыктывкар, – 2003. – 173 с.
5. Землянская, Е.Н. Учебные проекты младших школьников [Текст] / Е.Н. Землянская // Начальная школа. – 2005. № 9. – с. 55-58.
6. Трухин, И.А. Педагогические инновации последнего столетия [Электронный ресурс]: частная школа Афины, Киев URL: <http://www.athens.kiev.ua/academy/pedtech1.htm> (дата обращения: 30.06.2017).

E-mail: cava_machanova@yahoo.com

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok. M.Ş. Məlikov,*
tar.ü.fəls.dok., dos. M.S. Alıcanov

Redaksiyaya daxil olub: 21.12.2023.